Eugenija Butėnienė

PELYŠĖLIŲ KAPINYNAS (ANYKŠČIŲ RAJ.)

Pelyšėlių kapinynas yra apie 7 km nuo Troškūnų miestelio į ŠR, buvusioje Adomo ir Jono Baršauskų sodyboje. Sodybos pastatai jau nugriauti, išliko tik pamatai ir neariama sodybvietė. Sodyba buvo vos žymioje pakilumėlėje. Jonas Baršauskas (daugiau kaip 70 m. amžiaus) papasakojo, kad jo vaikai, žaisdami prie namo, atkasė žmogaus rankos kaulą ir žalvarinę įvijinę apyrankę, kurią jis vėliau atidavęs Anykščių kultūros skyriui. Dar esą radęs darže žalvarinį įvijinį žiedą.

Norėdami išaiškinti, ar iš tikrųjų čia yra kapinynas, 1986 m. pavasarį Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejaus archeologai sodybvietėje atliko žvalgomuosius tyrinėjimus. Iškastos 4 bendro 34 m^2 ploto perkasėlės. Trys perkasėlės kastos palei pat gyvenamojo namo pamatus, ir jose rasta po vieną kapą. Ketvirtoji perkasėlė kasta apie 30 m nuo gyvenamojo namo, kieme, ir joje nieko nerasta.

Mirusieji palaidoti nedeginti, 30-70 cm gilumoje, skobtiniuose karstuose. Laidoti aukštielninki, ištiestoje padėtyje, galvomis į ŠV. Rankų padėtis vienoda: dešinė ištiesta palei šoną, o kairioji sulenkta buku kampu, jos pirštai guli virš dubens kaulų. Kapuose Nr. 1 ir 2 prie griaučių rasta įkapių: geležiniai kriauniniai peiliai, geležinės ir žalvarinės diržų sagtys ir žalvariniai auskarai (kape Nr. 2). Kapas Nr. 3 buvo be įkapių.

Peiliai padėti dubens srityje išilgai griaučių (kapas Nr. 1) arba kiek paįstrižai virš šlaunų (kapas Nr. 2). Jie apnykę, 15-17 cm ilgio. Diržų sagtys buvo virš dubens kaulų, matyti, kad mirusysis buvęs sujuostas diržu. Kape Nr. 1 sagtis žalvarinė, pailgo

keturkampio formos, o kapo Nr. 2 - geležinė, apvali Kapas Nr. 2 priklauso moteriai, nes prie galvos ras ti du žalvariniai auskarai iš apvalios vielos apskrit žiedo su prikabintais dviem pailgais kabučiais. Auskarai labai sunykę.

Sprendžiant iš laidojimo ir rastų negausių įkapių, kapai datuotini XIV-XV a. Tačiau čia rasta žalvarinė įvijinė apyrankė ir įvijinis žiedas rodytų, kad gali būti ir senesnių kapų.

Artimiausiu metu reikėtų nustatyti kapinyno ribas, nes J. Baršauskas aiškina, kad, ardamas lauką, jis rasdavęs pavienių kaulų ir už sodybos ribų, greta esančiose kalvelėse. 1986 m. pavasarį šiems darbams nebuvo galimybės, nes kalvelėse žaliavo rugiai.

Jonas Genys

VARNIŲ KAPINYNO TYRINĖJIMAI

Kapinynas yra Varnių miestelio centre, kairiajame Varnelės krante. Didelę jo dalį užima XVIII a. antrojoje pusėje pastatytas kunigų seminarijos pastatas. Istoriografijoje aptinkama nuomonė, kad čia yra stovėjusi ir 1421 m. baigta statyti medinė katedra. Be to, spėjama, kad šiose kapinaitėse, rašytiniuose šaltiniuose minimose jau 1507 m., palaidotas Mikalojus Daukša.

1984 ir 1987 m. PRPI Klaipėdos skyriaus archeologai ištyrė 154 m^2 plotą, aptiko 61 kapą. Apytikriai nustatytos kapinyno ribos, chronologija, išaiškinti seminarijos pastato statybos etapai.

Paminklas yra labai apardytas. Mirusieji laidoti tankiai, kelis kartus toje pačioje vietoje. Duobių kontūrai neaiškūs, išryškėjo tik kelių kapų duobių dugnų dydis - 1,9-2,0x0,6-0,8 m. Griaučiai nuo dabartinio žemės paviršiaus yra 0,63-2,7 m. gylyje. Mirusieji laidoti lentiniuose, geležinėmis vinimis sukal-